

ISAF7 – 6,5 år efter hjemkomst

VETERANCENTRET

ISAF7 – 6,5 år efter hjemkomst

Udarbejdet ved Veterancentret af

Karen-Inge Karstoft, ph.d., cand. psych.
Anni Brit Sternhagen Nielsen, ph.d., cand. scient. pol, sygeplejerske
Søren Bo Andersen, ph.d.

Samarbejdspartnere

Veterancentrets Militærpsykologiske Afdeling
Ask Elklit, professor, Videnscenter for Psykotraumatologi, Syddansk Universitet

Udgiver

Veterancentret
Forsvarsministeriets Personalestyrelse
Garnisonen 1
4100 Ringsted
veteran.forsvaret.dk

Version: 1.0
Udgivet af Veterancentret, februar 2017

English title: ISAF7: Mental health of a cohort of Danish soldiers 6.5 years after homecoming from deployment

ISBN: 978-87-998252-9-5
Publikationen kan frit refereres med tydelig kildeangivelse.

Forside: Bravokompagniet på patrulje ved Patrol Base Line. Foto: Thorbjørn Forsberg, Birgit Baunehøj.

Foreslået kildeangivelse:

Karstoft, K.I., Nielsen, A.B.S. & Andersen, S.B., 2017. ISAF7 – 6,5 år efter hjemkomst. Ringsted: Veterancentret.

Karstoft KI, Nielsen ABS, Andersen SB. ISAF7 – 6,5 år efter hjemkomst. Ringsted: Veterancentret; 2017.

Indhold

Baggrund.....	2
Resume af rapportens hovedfund	2
English summary	3
Metode	4
Deltagere	4
Forekomsten af PTSD- og depressionssymptomer	6
Sammenfald mellem PTSD- og depressionssymptomer.....	7
Hvornår optræder PTSD-symptomerne første gang?	8
Udsendelser, traumer og social støtte efter ISAF7	9
Udsendelser efter ISAF7	9
Oplevede traumatiske begivenheder efter ISAF7	9
Social støtte 6,5 år efter ISAF7	10
Selvordstanker og planer inden for det sidste år	11
PTSD-symptomer og selvmordstanker	11
Kan viden om PTSD fra ISAF7 overføres til andre hold?	12
Sammenfatning	12
Perspektiver	13

Baggrund

Denne rapport udgår fra Videncentret i Veterancentret. Videncentrets funktion er at producere og formidle viden om veteraners psykiske helbred, sociale forhold og generelle tilstand på et kvalificeret og videnskabeligt grundlag. Rapporten omhandler det psykiske helbred blandt dansk personel udsendt med International Security Assistance Force (ISAF) hold 7 til Afghanistan fra februar til august 2009. Det mere specifikke formål er at afdække forekomsten af symptomer på depression og posttraumatisk stresslidelse (PTSD) fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst med særligt fokus på dem, der har højt niveau af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst. For dem vil vi undersøge, om de har været udsendt igen efter ISAF7, antallet af traumatiske oplevelser, de har været udsat for efter hjemkomst samt graden af social støtte, de oplever at have modtaget i sammenligning med dem, der ikke har symptomer på PTSD 6,5 år efter hjemkomst. Ligeledes vil vi præsentere forekomsten af selvmordstanker og selvmordsplaner.

ISAF7 er blevet fulgt forskningsmæssigt fra før deres udsendelse i den såkaldte USPER-undersøgelse. I rapporten [EFTER AFGHANISTAN](#) fra 2013 præsenteredes resultaterne af USPER-undersøgelsen fra før udsendelsen til 2,5 år efter hjemkomst.

Resume af rapportens hovedfund

6,5 år efter hjemkomst fra Afghanistan udgør andelen af personer med højt PTSD-symptomniveau på ISAF7 13,7 %, mens andelen med moderat PTSD-symptomniveau udgør 19 %. Tilsvarende udgør andelen med moderate eller svære depressionssymptomer hhv. 7,5 % og 6,5 %. I alt har 16,6 % enten højt niveau af PTSD-symptomer, moderate eller svære depressionssymptomer eller begge dele. Ud af alle, der oplever højt niveau af PTSD-symptomer *på et tidspunkt* i løbet af undersøgelsesperioden, dvs. fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst, opstår symptomerne for mere end to tredjedele (62,9 %) først 2,5 eller 6,5 år efter hjemkomst. Gruppen moderat eller højt niveau af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst har *ikke* i højere grad været udsendt igen efter deres udsendelse med ISAF7 i forhold til gruppen lavt niveau af PTSD-symptomer. Til gengæld har gruppen med moderat eller højt niveau af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst oplevet flere potentielt traumatiske begivenheder efter hjemkomst fra udsendelsen med ISAF7 end gruppen med lavt niveau af PTSD-symptomer. Ligeledes oplever gruppen med moderat eller højt niveau af PTSD-symptomer, at de har mindre social støtte fra venner, familie og partner eller anden nærtstående person. Inden for det sidste år har 67 personer (15,6 %) haft selvmordstanker, mens 30 personer (7 %) har haft selvmordsplaner og én person (0,2 %) har forsøgt selvmord. Forekomsten af selvmordstanker er højere blandt dem, der har moderat og højt niveau af PTSD-symptomer, end blandt dem, der har lavt niveau af PTSD-symptomer. I en sammenligning med ISAF15, der var udsendt til Afghanistan i 2013, finder vi, at der 2,5 år efter hjemkomsten var relativt flere på ISAF7 (9,6 %), der havde svære symptomer på PTSD sammenlignet med ISAF15 (5,5 %).

English summary

This report summarizes the findings of a prospective study of Danish personnel deployed to Afghanistan with the International Security Assistance Force (ISAF) team 7 from February to August 2009. The aim is to establish rates of severe symptoms of post-traumatic stress disorder (PTSD) and depression from before deployment through 6.5 years after home coming. Further, we compare those with a high level of PTSD symptoms 6.5 years after deployment to those without with regards to deployments after ISAF7, their level of social support, the number of traumas experienced since home coming, and suicidal thoughts within the last year. Briefly, we find that 13.7% report having high level of PTSD symptoms, while 7.5% report having moderate depression symptoms and 6.5% report having severe depression symptoms 6.5 years after home coming. There is substantial overlap in individuals with symptoms of PTSD and depression, resulting in 16.6% having either high PTSD symptom level, moderate or severe depression symptoms, or both at 6.5 years after home coming. Further, we find that for 78 (62.9%) of those who at some point from before deployment through 6.5 years after home coming reports to have high level of PTSD-symptoms (n=124), symptoms do not exceed the lower limit for severe symptoms until 2.5 or 6.5 years after home coming. Persons experiencing high level of PTSD-symptoms at 6.5 years after home coming have not been more frequently re-deployed than those without symptoms. However, they have experienced more post-deployment traumatic life events. Further, individuals with moderate or high level of PTSD symptoms report having lower levels of social support from family, friends or significant others than those without PTSD symptoms. Within the last year, 15.6% have had suicidal thoughts, while 7% have had suicidal plans. Suicidal thoughts are more frequently occurring among those with a high or moderate PTSD-symptom level compared to those with a low symptom level. We compared the rate of severe PTSD symptoms 2.5 years after home coming with the corresponding rates from another team of deployed soldiers, namely ISAF15 who deployed to Afghanistan in 2013. We found that more individuals had high level of PTSD symptoms among ISAF7 than ISAF15 soldiers 2.5 years after home coming (9.6% vs. 5.5%).

Metode

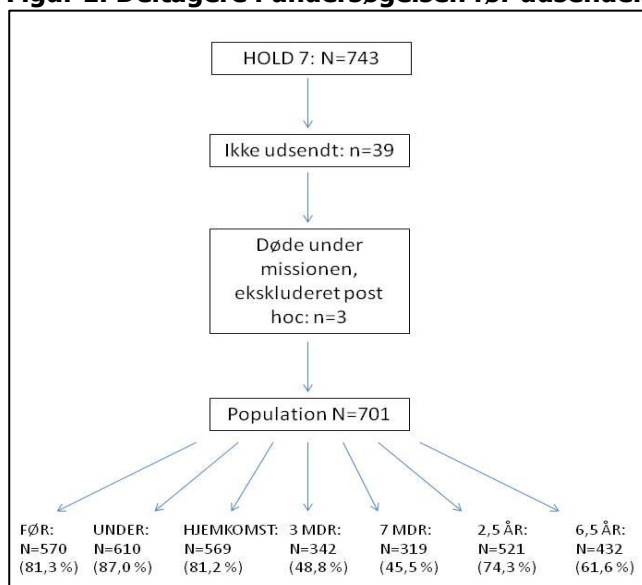
Undersøgelsen af ISAF7 er udformet som en prospektiv spørgeskemaundersøgelse, hvilket vil sige at undersøgelsen er opstartet før udsendelsen og at deltagerne derefter er fulgt fremadrettet over en tidsperiode. Mere præcist er udsendte soldater inviteret til at svare på en række spørgeskemaer før og under udsendelse, ved hjemkomst samt 3 måneder, 7 måneder, 2,5 år og 6,5 år efter hjemkomst. Undersøgelsens baggrund, formål, og design er beskrevet grundigt i den tidligere afrapportering af undersøgelsen (rapporten [EFTER AFGHANISTAN](#)), og vil derfor ikke blive beskrevet her. Ligeledes er de anvendte spørgeskemaer oplistet og beskrevet i den tidligere rapport, og disse vil således heller ikke blive gennemgået i dybden. Det skal kort nævnes, at PTSD-symptomer i denne undersøgelse er målt med PTSD-Checklist (PCL), civilian version, og at *højt PTSD-symptomniveau* er defineret ved en PCL-score ≥ 44 mens *moderat PTSD-symptomniveau* er defineret ved en PCL-score fra 30-43 og *lavt PTSD-symptomniveau* altså er defineret ved PCL-score under 30. Depression er målt med Beck Depression Inventory (BDI), og her er *minimal depression* defineret ved en BDI-score på 0-13, *mild depression* er defineret ved en BDI-score på 14-19, *moderat depression* er defineret ved BDI-score på 20-28 og *svær depression* er defineret som BDI-score på 29-63.

Analyserne i undersøgelsen er primært deskriptive med opgørelser af forekomst samt sammenligninger af grupper med lavt, moderat og højt symptomniveau på forskellige parametre. Det er således ikke muligt ud fra de her præsenterede analyser at drage konklusioner om årsagssammenhænge. Nedenfor vil deltagerne i undersøgelsen 6,5 år efter hjemkomst kort blive beskrevet og sammenlignet med ikke-deltagerne. Dette sker med det formål at afdække repræsentativiteten af det udsnit, der har deltaget i undersøgelsen.

Deltagere

I alt stod 743 personer foran udsendelse med ISAF7 i 2009, heraf blev 39 ikke udsendt. Tre personer døde under missionen. Populationen for undersøgelsen er således 701 personer. I alt har 432 (61.6 %) af disse deltaget i undersøgelsen 6,5 år efter udsendelse. Antal deltagere ved de forskellige måletidspunkter fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst kan ses i Figur 1.

Figur 1. Deltagere i undersøgelsen før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst.

For at vurdere, hvorvidt deltagerne 6,5 år efter hjemkomst er repræsentative for det samlede hold er der foretaget en række sammenlignende analyser mellem deltagere og ikke-deltagere (se Tabel 1).

Tabel 1. Sammenligning af deltagere og ikke-deltagere fra ISAF7 6,5 år efter hjemkomst.

Karakteristika målt før udsendelse	Ikke deltaget 6,5 år efter (N=269*)	Deltaget 6,5 år efter (N=432*)	P-værdi for vurdering af forskel
Alder (m(sd))	25,9 (7,1)	28,1(8,2)	p<0,001
Køn (% kvinder)	5,2 %	6,9 %	n.s.
Uddannelse (% videregående udd)	59,7 %	73,7 %	p=0,001
Fastansat (vs. HRU)	67,8 %	71,5 %	n.s.
Antal år i Forsvaret	4,5 (6,1)	6,3(7,4)	p=0,002
Antal tidligere udsendelser	0,8 (1,4)	1,1 (1,9)	p=0,04
Kampsoldat (vs. andet)	48,8 %	41,9 %	n.s.
PTSD-symptomer			
Før	23,4 (7,7)	21,8 (6,3)	p=0,007
Under	22,0 (7,4)	21,4 (6,2)	n.s.
Hjemkomst	22,1 (8,9)	20,8 (5,7)	p=0,035
3 måneder efter	22,2 (8,4)	21,4 (6,6)	n.s.
7 måneder efter	27,4 (11,7)	23,7 (8,1)	p=0,003
2,5 år efter	29,3 (14,1)	26,5 (10,3)	p=0,012
Depressionssymptomer			
Før	5,6 (6,1)	4,7 (5,3)	n.s.
Under	4,8 (6,3)	4,3 (4,8)	n.s.
Hjemkomst	4,4 (5,7)	4,3 (5,3)	n.s.
3 måneder efter	5,0 (6,8)	4,8 (6,8)	n.s.
7 måneder efter	8,1 (10,0)	6,1 (7,7)	n.s.
2,5 år efter	8,3 (9,7)	7,4 (8,7)	n.s.

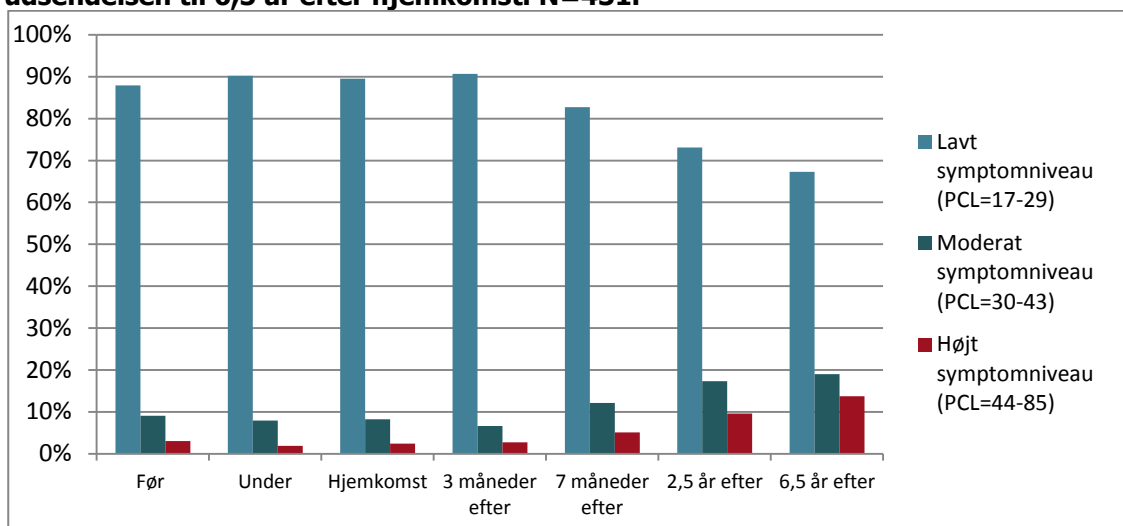
Note: For kategoriske variable er angivet procent, hvor der for kontinuerlige variable er angivet middelværdi (m) samt standardafvigelse (SD). Der er testet for statistisk signifikans med hhv. chi-square test (for kategoriske variable) og uafhængig t-test (for kontinuerlige variable), hvor en forskel vurderes at være til stede hvis p<0,05. n.s. henviser til, at der ikke er statistisk signifikant forskel mellem grupperne. *Grundet varierende deltagerantal ved de forskellige undersøgelsestidspunkter varierer N for de enkelte analyser.

Det ses af Tabel 1, at personer, der har deltaget 6,5 år efter hjemkomst gennemsnitligt er ældre, i højere grad har en videregående uddannelse, har flere år i Forsvaret bag sig og har deltaget i flere udsendelser før ISAF7. Samtidig ses det, at deltagere 6,5 år efter hjemkomst rapporterede om lavere niveau af PTSD-symptomer før udsendelsen, ved hjemkomst, 7 måneder efter og 2,5 år efter hjemkomst. Forskellene i PTSD-symptomer mellem deltagere og ikke-deltagere indikerer, at analyser baseret alene på dem, der har deltaget 6,5 år efter hjemkomst, muligvis underestimerer forekomsten af PTSD-symptomer blandt ISAF7 udsendte. Der ses ingen forskelle i det gennemsnitlige niveau af depressionssymptomer ved nogen måletidspunkter.

Forekomsten af PTSD- og depressionssymptomer

I Figur 2 ses forekomsten af hhv. lavt, moderat og højt niveau af PTSD-symptomer for alle måletidspunkter fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst.

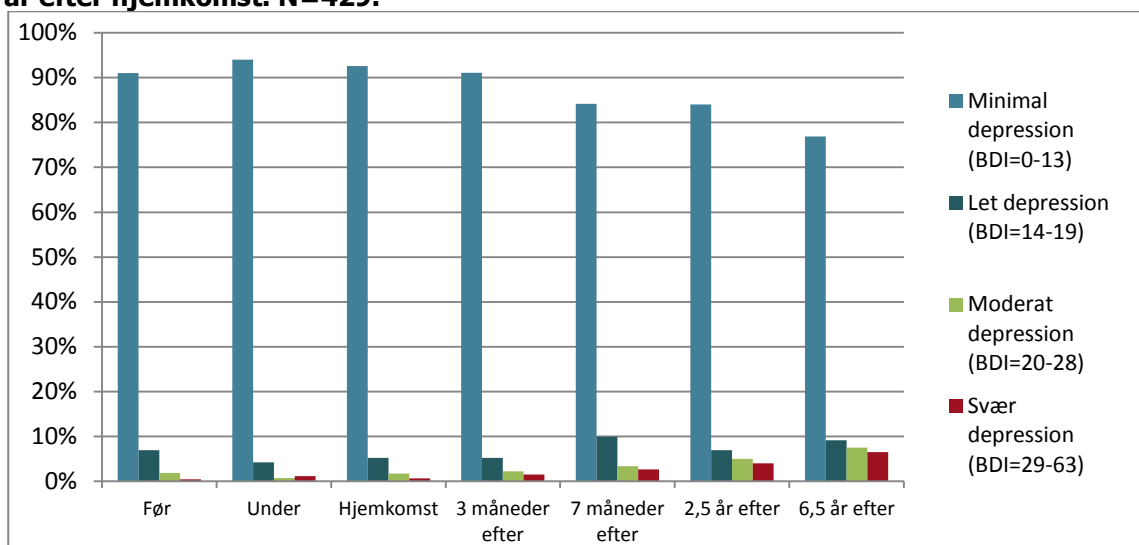
Figur 2. Andelen med hhv. lavt, moderat og højt symptomniveau for PTSD på ISAF7 fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst. N=431.

Det ses af Figur 2, at andelen med moderat og højt PTSD-symptomniveau er nogenlunde stabilt til og med 3 måneder efter hjemkomst, hvorefter der ses en stigning. Stigningen fortsætter og fører til, at der 6,5 år efter hjemkomst er 19,0 %, der har et moderat symptomniveau og 13,7 %, der har et højt symptomniveau. Tilsvarende er andelen med lavt PTSD-symptomniveau faldet til 67,3 % 6,5 år efter hjemkomst. Fordelingen af personer i grupperne med hhv. lavt, moderat og højt symptomniveau er forskellig ved målingerne 2,5 og 6,5 år efter hjemkomst (vurderet ud fra test, der tager højde for, at det er samme personer, der deltager ved begge tidspunkter, McNemar-Bowker=14,8; $p=0,002$).

I Figur 3 ses en opgørelse over depressionssymptomer ved de syv måletidspunkter for ISAF7 inddelt i minimal, let, moderat og svær depression.

Figur 3. Andelen med hhv. let, moderat og svær depression på ISAF7 fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst. N=429.

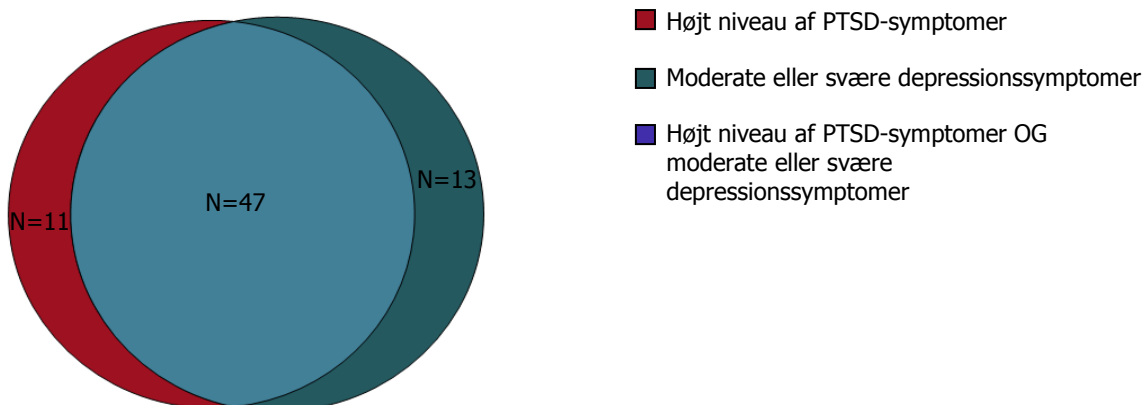
Som for PTSD-symptomer ses det, at andelen med både let, moderat og svær depression er lille fra før udsendelse til og med 3 måneder efter hjemkomst. Herefter ses en stigning, særligt i andelen med lette depressionssymptomer 7 måneder efter hjemkomst, efterfulgt af stigninger i andelen med moderate og svære depressionssymptomer 2,5 og 6,5 år efter hjemkomst. 6,5 år efter hjemkomsten har 9,1 % lette, 7,5 % moderate og 6,5 % svære depressionssymptomer. Således er der efter 6,5 år 76,9 %, der har få eller ingen depressionssymptomer. Ændringerne i andelen med lette, moderate og svære depressionssymptomer fra 2,5 år til 6,5 år efter hjemkomst er statistisk signifikante (McNemar-Bowker=16,44; $p=0,012$).

Sammenfald mellem PTSD- og depressionssymptomer

Da der er flere overlappende symptomer på PTSD og depression er det sandsynligt, at der vil være et betragteligt sammenfald mellem personer, der har højt PTSD-symptomniveau og personer, der har moderate eller svære depressionssymptomer¹. I Figur 4 er dette personsammenfald illustreret.

¹Formålet med opgørelsen er at estimere sammenfaldet mellem dem, der med en vis sandsynlighed vil opfylde kriterierne for diagnosen PTSD og dem, der med en vis sandsynlighed opfylder kriterierne for diagnosen depression. For PTSD er dette gruppen med højt niveau af PTSD-symptomer. For depression er dette gruppen med moderate og svære depressionssymptomer. Det er derfor disse kategorier, der er sammenlignet.

Figur 4. Antallet af personer med højt niveau af PTSD-symptomer, moderate eller svære depressionssymptomer eller begge dele

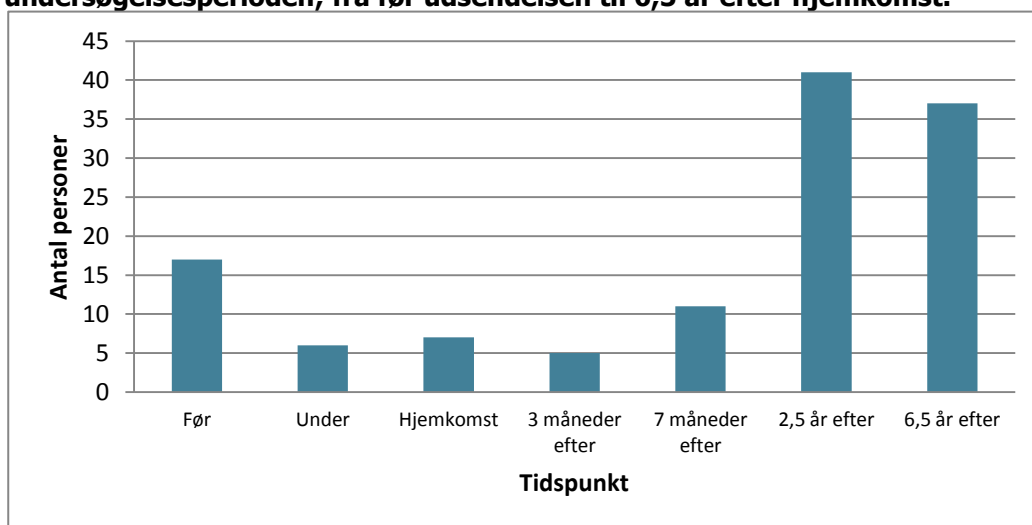
Note: Inkluderet i analysen er alle, der har komplette data for både PTSD- og depressionssymptomer (N=428).

Det ses af Figur 4, at der er et stort personoverlap mellem grupperne med PTSD og depressionssymptomer. Således er der 11 personer, der har højt niveau af PTSD-symptomer uden samtidig at have moderate eller svære depressionssymptomer, ligesom der er 13 personer, der har moderate eller svære depressionssymptomer uden at have højt niveau af PTSD-symptomer. Til sammenligning er der 47 personer, der både har højt niveau af PTSD-symptomer og moderate eller svære depressionssymptomer. I alt er der 71 personer (16,6 %), der har højt niveau af PTSD-symptomer, moderate eller svære depressionssymptomer eller begge dele.

Hvornår optræder PTSD-symptomerne første gang?

For at få et indblik i, *hvornår* PTSD-symptomerne sætter ind, har vi opgjort, hvornår deltagerne fra ISAF7 for første gang rapporterer om højt niveau af PTSD-symptomer. I Figur 5 repræsenterer søjlerne det antal personer, der ved hvert enkelt tidspunkt fra før udsendelse til 6,5 år efter hjemkomsten for første gang rapporterer om højt PTSD-symptomniveau.

Figur 5. Antallet af personer (n=124) på ISAF7, der første gang har svære PTSD-symptomer i undersøgelsesperioden; fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst.

Samlet set er der 124 personer, der på et tidspunkt fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst rapporterer om svære PTSD-symptomer. Af disse rapporterer 17 allerede om svære symptomer før udsendelsen. Det ses af Figur 4, at størstedelen (78 (62,9 %)) af dem, der oplever højt niveau af PTSD-symptomer i løbet af undersøgelsesperioden, først rapporterer om højt symptomniveau 2,5 eller 6,5 år efter hjemkomst. Størst er andelen, der rapporterer om svære symptomer for første gang 2,5 år efter hjemkomst (41 (33,1 %)). Disse andele er alene opgjort deskriptivt, og der er dermed ikke testet for statistisk signifikans.

Udsendelser, traumer og social støtte efter ISAF7

Med det formål at undersøge, hvad der kendetegner dem, der har svære PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst, har vi lavet en række sammenligninger af grupperne med lavt, moderat og højt PTSD-symptomniveau ift. udsendelser efter ISAF7 samt traumatiske livsbegivenheder efter ISAF7. Ligeledes har vi undersøgt, om oplevelsen af social støtte fra familie, venner og eventuel partner er forskellig på tværs af de tre PTSD-symptomgrupper.

Udsendelser efter ISAF7

I Tabel 2 ses andelen af personer, der hhv. har og ikke har været udsendt igen efter ISAF7 for de tre PTSD-symptomgrupper.

Tabel 2. Andel, der hhv. har og ikke har været udsendt i international mission efter ISAF7 opdelt på sværhedsgrad af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst.

PTSD-symptomniveau	Har været udsendt efter ISAF7	
	Nej	Ja
Lavt	153 (53,7 %)	132 (46,3 %)
Moderat	41 (50,6 %)	40 (49,4 %)
Højt	29 (50,0 %)	29 (50,0 %)

Note: Der er testet for statistisk signifikans med chi-square test, hvor der ikke blev fundet forskel mellem grupperne.

Som det ses af Tabel 2 er fordelingen mellem udsendte og ikke-udsendte efter ISAF7 meget ensartet for alle tre symptomgrupper. Der er ikke fundet nogen statistisk signifikante forskelle grupperne imellem.

Oplevede traumatiske begivenheder efter ISAF7

I Tabel 3 ses det gennemsnitlige antal oplevede traumer fra hjemkomsten til 6,5 år efter hjemkomst fra udsendelse med ISAF7 for hhv. dem med lavt, moderat og højt PTSD-symptomniveau.

Tabel 3. Gennemsnitligt antal oplevede traumer fra hjemkomst til 6,5 år efter udsendelsen med ISAF7 opdelt for sværhedsgrad af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst.

PTSD-symptomniveau	Antal oplevede traumer fra hjemkomst indtil 6,5 år efter hjemkomst (gennemsnit (standardafvigelse))
Lavt	1,75 (1,64)
Moderat	2,84 (2,30)
Højt	3,97 (2,79)

Note: De tre grupper er alle statistisk vurderet forskellige fra hinanden ($p < 0,01$).

Af Tabel 3 ses en graduering af antallet af oplevede traumer ud fra sværhedsgraden af PTSD-symptomer. Således har gruppen med lavt PTSD-symptomniveau i gennemsnit oplevet 1,75 potentielt traumatiske livsbegivenheder efter hjemkomsten, hvor grupperne med moderat og højt symptomniveau har oplevet hhv. 2,84 og knap 4 (3,97) potentielt traumatiske begivenheder efter hjemkomsten. Forskellene grupperne imellem er alle statistisk signifikante ($p < 0,01$).

Social støtte 6,5 år efter ISAF7

Den samlede oplevelse af social støtte modtaget fra omgivelserne i form af familier, venner samt eventuel partner eller anden nærtstående person er opgjort på en skala fra 1-7, hvor højere score betyder mere støtte fra omgivelserne. I Tabel 4 ses den gennemsnitlige rapporterede sociale støtte for personerne i hver af de tre PTSD-symptomgrupper 6,5 år efter hjemkomsten.

Tabel 4. Gennemsnitlig grad vurdering af oplevet social støtte blandt ISAF7 opdelt for sværhedsgrad af PTSD-symptomer 6,5 år.

PTSD-symptomniveau	Oplevet grad af social støtte (gennemsnit (standardafvigelse))
Lavt	5,89 (0,90)
Moderat	5,37 (0,97)
Højt	4,66 (1,35)

Note: De tre grupper er alle statistisk vurderet forskellige fra hinanden ($p < 0,001$).

Det ses af Tabel 4, at graden af oplevet social støtte falder med niveauet af PTSD-symptomer. Således oplever dem med lavt symptomniveau at have mere social støtte end dem med moderat symptomniveau, som igen oplever at have mere social støtte end dem med højt symptomniveau. Alle forskelle er statistisk signifikante ($p < 0,001$).

Selvordstanker og planer inden for det sidste år

I undersøgelsen har vi spurgt til selvmordstanker og selvmordsplaner inden for det sidste år, dvs. dækkende fra 5,5-6,5 år efter hjemkomst. Tabel 5 viser, hvor ofte deltagerne i undersøgelsen 6,5 år efter hjemkomst har haft selvmordstanker og planer inden for det sidste år.

Tabel 5. Andel på ISAF7, der 6,5 år efter hjemkomst har haft selvmordstanker og planer inden for det sidste år.

Hvor ofte har du haft...	Selvordstanker	Selvordsplaner
Aldrig	363 (84,4 %)	400 (93,0 %)
En gang	18 (4,2 %)	9 (2,1 %)
Mere end en gang	35 (8,1 %)	15 (3,5 %)
Ofte	10 (2,1 %)	6 (1,4 %)
Meget ofte	4 (0,9 %)	0 (0,0 %)

Det ses i Tabel 5, at 15,6 % har tænkt på selvmord mindst én gang inden for det sidste år, mens 84,4 % aldrig har haft tanker om selvmord. Tilsvarende har 7 % haft planer om selvmord inden for det sidste år, mens 93,0 % aldrig har haft planer om selvmord.

Vi har ligeledes spurgt til faktiske selvmordsforsøg inden for det sidste år og fundet, at én person inden for det sidste år har forsøgt selvmord. Slutteligt har vi spurgt til selvmordsforsøg *nogensinde* og fundet, at 18 (4,2 %) af 432 personer, der deltager i undersøgelsen 6,5 år efter hjemkomst, har forsøgt selvmord én gang, mens 9 (2,1 %) personer har forsøgt selvmord mere end én gang.

PTSD-symptomer og selvmordstanker

For at få et indblik i, hvordan PTSD-symptomer og selvmordstanker hænger sammen 6,5 år efter hjemkomst, har vi opgjort andelen med selvmordstanker for de tre PTSD-symptomgrupper. Resultatet kan ses i Tabel 6.

Tabel 6. Andel på ISAF 7, der 6,5 år efter hjemkomst har haft selvmordstanker inden for det sidste år opdelt efter sværhedsgrad af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst.

PTSD-symptomniveau	Selvmordstanker inden for det sidste år				
	Aldrig	Én gang	Mere end én gang	Ofte	Meget ofte
Lavt	274 94,8 %	6 2,1 %	9 3,1 %	0 0,0 %	0 0,0 %
Moderat	64 79,0 %	7 8,6 %	8 9,9 %	2 2,5 %	0 0,0 %
Højt	24 40,7 %	5 8,5 %	18 30,5 %	8 13,6 %	4 6,8 %

Note: Sammenhængen mellem niveauet af PTSD-symptomer og selvmordstanker i løbet af det sidste år er statistisk signifikant ($p < 0,001$).

Som det ses af Tabel 6 øges andelen, der angiver at have haft selvmordstanker inden for det sidste år, i takt med at PTSD-symptomniveauet øges. Således er der i gruppen med højt symptomniveau 59,3 %, der har haft selvmordstanker en eller flere gange inden for det sidste år, mens det er tilfældet for 21,0 % af gruppen med moderat symptomniveau og for 5,2 % i gruppen med lavt symptomniveau. Sammenhængen mellem niveauet af PTSD-symptomer og selvmordstanker i løbet af det sidste år er statistisk signifikant ($p < 0,001$)². Samme billede gør sig gældende for selvmordsplaner og PTSD-symptomniveau (ikke er medtaget her).

Kan viden om PTSD fra ISAF7 overføres til andre hold?

ISAF7 er det hold, der er blevet undersøgt grundigst blandt alle de hold, der har været udsendt med det danske forsvar. Således findes der ikke ligeså tilbundsgående viden om andre hold, og det kan derfor være svært at lave direkte sammenligninger. ISAF15, der var udsendt til Afghanistan i 2013, er dog ligeledes blevet undersøgt før udsendelsen, ved hjemkomst, samt 7 måneder og 2,5 år efter hjemkomst med samme måleredskaber som i undersøgelsen af ISAF7. Det er derfor muligt at sammenligne forekomsten af PTSD-symptomer på netop de to hold 2,5 år efter udsendelsen.

Andelen med højt niveau af PTSD-symptomer på ISAF7 2,5 år efter udsendelsen var 9,6 % (50 personer). Tilsvarende andel på ISAF15 var 5,5 % (17 personer)³. Forskellen i andelen med højt niveau af PTSD-symptomer mellem de to hold er signifikant ($p = 0,038$).

Sammenfatning

Undersøgelsen af ISAF7 6,5 år efter hjemkomst fra Afghanistan viser, at 13,7 % har højt niveau af PTSD-symptomer 6,5 år efter hjemkomst mens 19 % har moderate PTSD-symptomer. Tilsvarende er der 6,5 %, der har svære depressionssymptomer og 7,5 %, der har moderate depressionssymptomer. Både for PTSD- og depressionssymptomer er ændringen i andelen med lavt, moderat og højt/svært symptomniveau signifikant ift. samme andele 2,5 år efter hjemkomst. I alt 16,6 % har enten højt niveau af PTSD-symptomer, moderate eller svære depressionssymptomer eller begge dele.

Samtidig viser undersøgelsen, at størstedelen (62,9 %) af dem, der rapporterer om højt niveau af PTSD-symptomer på et tidspunkt i løbet af undersøgelsesperioden (fra før udsendelsen til 6,5 år efter hjemkomst), først rapporterer om svære symptomer 2,5 eller 6,5 år efter hjemkomst.

Grupperne med moderat og højt niveau af PTSD-symptomer har ikke i højere grad været udsendt igen i international mission efter ISAF7 end dem, der ikke har PTSD-symptomer. Dog ser vi, at både dem med moderat og dem med højt niveau af PTSD-symptomer har oplevet flere potentielle traumer efter hjemkomst end dem med lavt symptomniveau, ligesom de oplever lavere grad af social støtte fra venner, familie og partner eller anden nærtstående person.

---

² Testen er usikker grundet de mange celler med 0 i tabellen. Derfor er testen ligeledes lavet med en dikotomiseret udgave af variabelen selvmordstanker (0=aldrig; 1=én eller flere gange). Med denne variabel er forskellen mellem grupperne ligeledes signifikant ($p < 0,001$).

³ Personer, der har været udsendt både med ISAF7 og ISAF15 indgår her i ISAF7-gruppen.

Inden for det sidste år har 15,6 % haft selvmordstanker en eller flere gange, mens 7 % har haft selvmordsplaner. Forekomsten af selvmordstanker er højere blandt dem med moderat PTSD-symptomniveau (21,0 %) og blandt dem med højt PTSD-symptomniveau (59,3 %) end blandt dem med lavt PTSD-symptomniveau (5,2 %).

Sammenlignet med ISAF15, der var udsendt til Afghanistan i 2013 finder vi, at der 2,5 år efter hjemkomst var flere på ISAF7 (9,6 %) der oplevede højt PTSD-symptomniveau end det var tilfældet på ISAF15 (5,5 %).

Perspektiver

Undersøgelsens design rummer mulighed for undersøgelser af, hvad der går forud for udviklingen af PTSD- og depressionssymptomer. Således vil man i fremtidige analyser kunne undersøge, om der går ændringer i social støtte forud for udviklingen af PTSD- eller depressionssymptomer, ligesom det vil kunne undersøges, om personer med højt niveau af PTSD- eller depressionssymptomer har haft milde eller moderate symptomer på tidligere undersøgelsestidspunkter. Sådanne analyser ligger dog uden for rammerne af nærværende rapport, men vil blive foretaget og formidlet i videnskabelige artikler samt til den danske offentlighed, forventeligt i løbet af 2017 og 2018.

Der er i rapporten her fokuseret på dem, der udvikler symptomer på depression og PTSD over tid. Et andet perspektiv, der ikke er præsenteret i denne rapport, er analyser med fokus på dem, der får *færre* symptomer i løbet af undersøgelsesperioden. Viden om, hvad der karakteriserer denne gruppe vil ligeledes kunne kvalificere fremtidige indsatser og sådanne analyser vil derfor også blive gennemført.

www.veteran.forsvaret.dk

72 81 97 00

VETERANCENTRET

ISAF7 - 6,5 år efter hjemkomst

Udgivet februar 2017